

В. А. Іванченко,

к. ю. н., Віце-президент благодійного фонду "Рідне місто моє", м. Київ

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-4620-0268>

Н. В. Мединська,

д. е. н., доцент, в. о. завідувача кафедри земельного кадастру,

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2573-0205>

Ю. Ю. Марчук,

м. Київ

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-7844-893X>

DOI: 10.32702/2306-6814.2024.11.30

РОЗВИТОК СФЕРИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В УКРАЇНІ: ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

V. Ivanchenko,

PhD in Law, Vice president of the Charitable Foundation Charity Fund "My Hometown", Kyiv

N. Medynska,

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Acting manager of the Department of Land

Cadastre, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

Y. Marchuk,

Kyiv

DEVELOPMENT OF THE ENVIRONMENTAL MANAGEMENT SECTOR IN UKRAINE: INVESTMENT AND INNOVATION ASPECT

Встановлено, що сфера природокористування являє собою діяльність щодо розширеного відтворення та господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу, а також охорони навколишнього природного середовища і примноження біорізноманіття. Обґрунтовано, що в умовах широкомасштабного вторгнення російських загарбників на територію України, окупації частини території нашої держави та руйнації виробничо-технічної бази галузей важкої індустрії підвищується вагомість сфери природокористування у формуванні національного ВВП, а також у ресурсному забезпеченні базових ланок національного господарства. Доведено, що ключовими ланками сфери природокористування виступають сільське, лісове та рибне господарство, а також добувна промисловість. Дослідження показали, що валова додана вартість у сільському, лісовому та рибному господарстві України у період з 2013 по 2021 рік відображала тренд до зростання, але у 2022 році відбулося її зниження через збройну агресію російських терористів. Встановлено, що в цілому висхідна тенденція у динаміці валової доданої вартості в сільському, лісовому та рибному господарстві значною мірою зумовлена тим, що протягом 2013-2021 років спостерігалось зростання світових цін на зернові, олійні та інші сільськогосподарські культури, а також на деревину. Виявлено, що валова додана вартість у добувній промисловості України у період з 2013 по 2021 рік відображала висхідний тренд, але у 2022 році

відбулося її зменшення у зв'язку з широкомасштабним вторгненням на територію нашої країни російських загарбників. Обґрунтовано, що інвестиційні потоки у сфері природокористування необхідно спрямовувати як в технології ощадливого використання природних ресурсів, так і в модернізацію мережі об'єктів природоохоронної інфраструктури, котрі упереджуватимуть еколого-деструктивний вплив сфери матеріального виробництва на природні біогеоценози. Доведено, що у сільському, лісовому та рибному господарстві інвестиційні потоки мають спрямовуватися у запровадження нових методів та технологій землеробства, сучасних технологічних процесів переробки сільськогосподарської продукції та утилізацію вторинної сільськогосподарської сировини. Встановлено, що активізація інвестиційної діяльності у добувній промисловості залежить від створення належного інституційного середовища для залучення зовнішніх інвестицій, в першу чергу інвестицій транснаціональних корпорацій, котрі спеціалізуються на видобутку корисних копалин.

It is established that the sphere of nature management is an activity of expanded reproduction and economic development of natural resource potential, as well as environmental protection and biodiversity enhancement. It is substantiated that in the context of the large-scale invasion of Ukraine by Russian invaders, occupation of a part of the territory of our state and destruction of the production and technical base of heavy industry, the importance of the sphere of nature management in the formation of national GDP, as well as in the resource provision of the basic links of the national economy, is increasing. It is proved that the key links in the sphere of natural resources management are agriculture, forestry and fisheries, as well as the mining industry. The research has shown that gross value added in agriculture, forestry and fisheries of Ukraine in the period from 2013 to 2021 reflected an upward trend, but in 2022 it declined due to the armed aggression of Russian terrorists. It is established that, in general, the upward trend in the dynamics of gross value added in agriculture, forestry and fisheries is largely due to the fact that during 2013–2021 there was an increase in world prices for cereals, oilseeds and other agricultural crops, as well as for timber. It is found that the gross value added in the extractive industry of Ukraine in the period from 2013 to 2021 reflected an upward trend, but in 2022 it decreased due to the large-scale invasion of our country by Russian invaders. It is substantiated that investment flows in the field of environmental management should be directed both to technologies for the economical use of natural resources and to the modernisation of the network of environmental infrastructure facilities that will prevent the ecologically destructive impact of material production on natural biogeocenoses. It is proved that in agriculture, forestry and fisheries, investment flows should be directed to the introduction of new methods and technologies of agriculture, modern technological processes of agricultural products processing and utilisation of secondary agricultural raw materials. It is established that the intensification of investment activity in the extractive industry depends on the creation of an appropriate institutional environment for attracting foreign investment, primarily investments of transnational corporations specialising in the extraction of mineral resources.

Ключові слова: природокористування, добувна промисловість, сільське господарство, лісове господарство, капітальні інвестиції, інноваційні проєкти.

Key words: natural resources management, mining, agriculture, forestry, capital investments, and innovative projects.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Просування світової економіки в інформаційно-цифрову фазу розвитку водночас не зменшує ваго-

мості природно-ресурсних чинників соціально-економічного піднесення. В умовах загострення протистояння між демократичним Заходом та східними деспотіями фактор забезпеченості природними ресурсами знову стає одним з основних факторів господарської самодостатності та запорукою національної, зокрема

енергетичної безпеки. Виходячи з даного трактування, можна стверджувати, що сфера природокористування, котра являє собою діяльність щодо розширеного відтворення та господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу, а також охорони навколишнього природного середовища і примноження біорізноманіття, набуває все більшої вагомості як в контексті прискорення темпів соціально-економічного піднесення, так і в контексті структурних перетворень у національному господарстві. Ключовим чинником підвищення ефективності функціонування сфери природокористування виступає нарощення інвестиційних впливів у модернізацію та реконструкцію природо-господарської та природо-експлуатаційної інфраструктури, а також запровадження сучасних методів та технологій господарського освоєння природної сировини, утилізації вторинних природних ресурсів та використання екосистемних послуг, котрі продукуються природними біогеоценозами.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Актуальним проблемам розвитку природокористування в Україні у працях вітчизняних вчених приділяється значна увага ще починаючи з 90-х років минулого століття. Увага зосереджується на наслідках техногенного типу природокористування, котрий домінував в умовах командно-адміністративної економіки, на динаміку запасів вичерпних та невичерпних природних ресурсів. Розглядаються різноманітні сценарії екологізації виробничо-господарської діяльності, активізації процесів ресурсозбереження, утилізації вторинної природної сировини, розбудови екологічної інфраструктури, зокрема облаштування природно-заповідних територій. З огляду на багатокомпонентний характер освоєння природних багатства та охорони довкілля мають місце різноманітні підходи щодо визначення сутності та складових природокористування.

В. Руденко під природокористуванням розуміє систему суспільних заходів, спрямованих на вивчення, освоєння, раціональне використання, перетворення, охорону і відтворення природно-ресурсного потенціалу [6]. Даний підхід відзначається високим рівнем системності, оскільки передбачає поєднання у сфері природокористування науково-технічних, виробничо-технічних та організаційно-економічних заходів, які, з однієї сторони, забезпечують відтворення природно-ресурсного потенціалу, а з іншої — залучення природної складової у відтворювальний процес. Прикметною рисою даного підходу є врахування фактору вивчення специфіки використання і охорони природних ресурсів та інших складових навколишнього природного середовища.

На думку І. Якушика, природокористування — це об'єктивний процес, що відбувається між суспільством та природою, який відображає одну зі сторін цієї взаємодії (вплив людської діяльності на навколишнє середовище), включає освоєння, використання, відтворення природних ресурсів, вплив на природу різних видів діяльності, її перетворення й охорону [9]. Акцентується увага на тому, що ключовим чинником сфери природокористування виступає людська діяльність, котра визначає масштаби, пропорції та темпи розширеного

відтворення та господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу та охорони довкілля. Тому світоглядна компонента, що закладена в державну політику, вирішальною мірою впливає на збереження і примноження природного багатства і досягнення тим самим цілей сталого розвитку.

В. Шевчук та Л. Рогожин розглядають природокористування як цілеспрямовану соціально-економічну діяльність суспільства, яка забезпечує найбільш повне задоволення його зростаючих потреб шляхом всебічної інтенсифікації використання природних ресурсів [8]. У даному визначенні ключовим компонентом виступає фактор інтенсифікації, який фактично і визначає процеси ресурсозбереження та утилізації вторинної природної сировини. Сучасні технологічні процеси забезпечують зменшення величини питомих витрат природної сировини, що є базовим фактором економії природних благ, а також створення умов для максимізації продукування природними біогеоценозами широкого спектра екосистемних послуг, що визначає можливості розвитку різноманітних видів рекреаційної діяльності та зеленого туризму.

Виходячи з приведених визначень природокористування як системи відносин, пов'язаних з розширенням відтворення та господарським освоєнням природно-ресурсного потенціалу і охорони довкілля, існують підходи, котрі визначають основні причини виникнення проявів розбалансованого та нераціонального природокористування. Зокрема, Б. Данилишин, М. Хвесик та В. Голян акцентують увагу на проблемах природокористування фінансово-інвестиційного характеру. Такими проблемами, на їх думку, є: недосконалість міжбюджетних відносин щодо розподілу плати за використання природних ресурсів та екологічного податку за забруднення навколишнього природного середовища; нерозвиненість ринкової інфраструктури кредитування природоохоронних проектів; відсутність банків та бірж екологічного спрямування; низька ефективність стимулювання ресурсозбереження та екологізації природокористування на рівні регіональних і місцевих бюджетів [1]. Консервація ситуації, при якій унеможлиблюється приплив інвестицій у модернізацію та реконструкцію природо-господарської та природоохоронної інфраструктури, культивує процеси нераціонального та розбалансованого використання природної сировини, що закладає ризики виснаження природно-ресурсного потенціалу і не досягнення цілей сталого розвитку як у середньостроковому, так і в довгостроковому періоді. Аналогічним деструктивним моментом є нерозвиненість системи трансферу інновацій у природно-господарський сектор національного господарства, що не дає можливості результативніше залучати первинну природну сировину у відтворювальний процес та забезпечувати утилізацію вторинних природних ресурсів.

ЦІЛІ СТАТТІ

Метою статті є виявлення проблем розвитку сфери природокористування з врахуванням екзогенних ризиків та викликів воєнного часу, а також обґрунтування пріоритетів інвестиційно-інноваційного забезпечення ключових секторів даної сфери національної економіки.

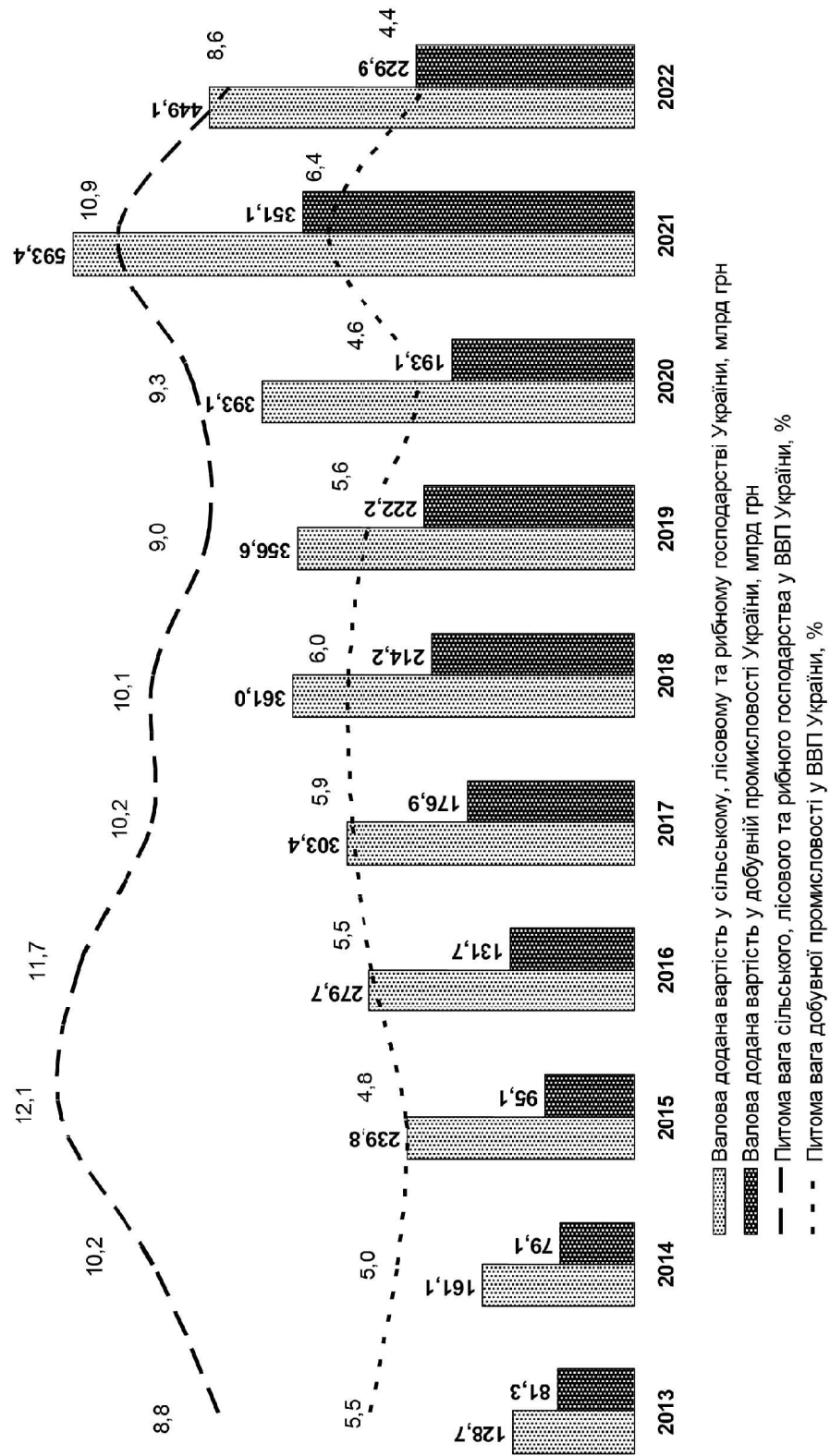

Рис. 1. Валова додана вартість окремих секторів сфери природокористування в Україні у 2013—2022 роках

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Природокористування є тією сферою господарських відносин, де більш, ніж в інших галузях національної економіки, має бути сформовано досконале інституціональне середовище господарювання, адже саме природні ресурси та природні умови становлять основу життєдіяльності населення. В умовах відсутності дієвих та результативних важелів раціонального природокористування підприємницької структури в пошуках рентних доходів у стратегію своєї діяльності аж ніяк не вмонтовують екологічні імперативи. Проблема полягає в тому, щоб сформувати такі інституціональні підвалини природокористування, які б сприяли його раціоналізації, прискорювали соціально-економічне піднесення регіонів, забезпечували соціальну ефективність використання складових "природного капіталу" у відтворювальному процесі [1], а також дали б можливість перманентно нарощувати потоки інвестицій та інновацій у сферу розширеного відтворення та господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу і в розбудову мережі об'єктів екологічної інфраструктури.

В умовах широкомасштабного вторгнення російських загарбників на територію України, окупації частини території нашої держави та руйнації виробничо-технічної бази галузей важкої індустрії підвищується вагомість сфери природокористування у формуванні ВВП України. Ключовими ланками сфери природокористування виступають сільське, лісове та рибне господарство, а також добувна промисловість. Сільське, лісове та рибне господарство зорієнтовані на розширене відтворення та господарське освоєння відновних природних ресурсів, а добувна промисловість, як правило, передбачає видобуток корисних копалин з надр землі. В останнє десятиліття під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників ці два сектори сфери природокористування почали більш вагомо впливати на динаміку національного ВВП.

Валова додана вартість у сільському, лісовому та рибному господарстві України у період з 2013 по 2021 рік відображала тренд до зростання, але у 2022 році відбулося її зниження через воєнні дії. Так у 2013 році даний показник становив 128,7 млрд грн, у 2014 році — 161,1 млрд грн, у 2015 році — 239,8 млрд грн, у 2016 році — 279,7 млрд грн, у 2017 році — 303,4 млрд грн, у 2018 році — 361 млрд грн, у 2019 році — 356,6 млрд грн, у 2020 році — 393,1 млрд грн, у 2021 році — 593,4 млрд грн (максимальне значення за аналізований період), у 2022 році — 449,1 млрд грн. У 2022 році порівняно з 2013 роком валова додана вартість у сільському, лісовому та рибному господарстві України зросла на 320,4 млрд грн або у 3,48 рази. У 2022 році порівняно з 2016 роком валова додана вартість у сільському, лісовому та рибному господарстві України зросла на 169,4 млрд грн або у 1,61 рази (рис. 1).

Така динаміка валової доданої вартості в названому секторі сфери природокористування значною мірою зумовлена тим, що протягом 2013—2021 років спостерігалось зростання світових цін на зернові, олійні та інші сільськогосподарські культури, а також на деревину. А тому це сприятливо вплинуло на дохо-

ди українських аграріїв та стимулювало зростання виробництва.

Україна значно збільшила експорт сільськогосподарської продукції протягом 2013—2021 років. Це стало можливим завдяки відкриттю нових ринків збуту, покращенню логістики та зростанню світового попиту. У 2022 році війна призвела до руйнування інфраструктури, зупинки роботи багатьох підприємств та скорочення посівних площ. Такі чинники негативно вплинули на виробництво та експорт української продукції [7].

У 2022 році через відсутність можливості проводити посівну кампанію на тимчасово окупованих територіях та територіях, де ведуться бойові дії, відсутність коштів для проведення посівної, недостатнє забезпечення людськими ресурсами, технічними засобами та паливом, руйнування сільськогосподарських складів, логістичні проблеми, існування ризиків банкрутства у разі виникнення форс-мажорних обставин тощо обсяги посівів в Україні зменшились на 25—30% порівняно із попереднім роком. В сучасних умовах вітчизняні фермери зміщують акценти у бік більш дешевих сільськогосподарських культур — ярої пшениці, сої, соняшника [5, с. 312].

Перераховані чинники значною мірою вплинули на згортання процесів виробництва продукції сільського господарства з високою доданою вартістю. Звільнення окупованих територій від російських загарбників забезпечить додаткові можливості для розширеного відтворення ресурсно-виробничого потенціалу сировинного та переробного сегментів національного АПК. Водночас на цих територіях для усунення еколого-деструктивного впливу ворожих дій на стан родючості ґрунтів необхідними стануть заходи з екологічного реінжинірингу. Даний фактор має бути врахований при формуванні національної та регіональної екологічної політики.

Валова додана вартість у добувній промисловості України у період з 2013 по 2021 рік також відображала тренд до зростання, але у 2022 році відбулося її зниження через російську збройну агресію. Також у 2014 році відбулося незначне зниження валової доданої вартості у даному секторі природокористування через загострення ситуації на Донбасі, де розміщена значна кількість підприємств добувної промисловості.

Також у 2020 році відбулося зниження через те, що пандемія призвела до зниження світового попиту на енергоресурси та інші корисні копалини, що негативно вплинуло на ціни на них. Це, в свою чергу, знизило рентабельність добування та призвело до скорочення видобутку. Це негативно вплинуло на прибутки добувних компаній та зменшило їхні інвестиції в нові проекти. У 2022 році військові дії на території України негативно вплинули на інвестиційний клімат у країні, що призвело до скорочення інвестицій у добувну промисловість та затримки реалізації нових проектів.

Так у 2013 році валова додана вартість у добувній промисловості України становила 81,3 млрд грн, у 2014 році — 79,1 млрд грн, у 2015 році — 95,1 млрд грн, у 2016 році — 131,7 млрд грн, у 2017 році — 176,9 млрд грн, у 2018 році — 214,2 млрд грн, у 2019 році —

222,2 млрд грн, у 2020 році — 193,1 млрд грн, у 2021 році — 351,1 млрд грн (максимальне значення за аналізований період), у 2022 році — 229,9 млрд грн. У 2022 році порівняно з 2013 роком валова додана вартість у добувній промисловості України зросла на 148,6 млрд грн або у 2,83 рази. У 2022 році порівняно з 2016 роком валова додана вартість у добувній промисловості України зросла на 98,2 млрд грн або у 1,75 рази.

Через бойові дії, окупацію частини територій та руйнування інфраструктури видобуток багатьох корисних копалин в Україні значно скоротився. Зокрема, за даними Міністерства енергетики України, у 2022 році видобуток нафти впав на 45%, газу — на 60%, вугілля — на 70%, залізної руди — на 70%. Багато підприємств добувної промисловості були змушені зупинити свою роботу через бойові дії або окупацію. Як наслідок це призвело до втрати робочих місць та скорочення надходжень до бюджету.

Війна призвела до значних пошкоджень та руйнувань інфраструктури добувної промисловості, таких як шахти, заводи, нафто- та газопроводи. Через війну виникли значні логістичні проблеми з експортом української продукції добувної промисловості, що призвело до зниження цін на цю продукцію та втрати доходів для українських експортерів. Війна в Україні призвела до зростання світових цін на енергоносії. Це, з одного боку, може частково компенсувати втрати українських експортерів, але з іншого боку, призводить до зростання витрат українських підприємств [2; 3].

Динаміка питомих ваг сільського, лісового та рибного господарства, а також добувної промисловості у ВВП України свідчить про те, що спостерігається переважання індустрії освоєння відновних природних ресурсів, а не видобутку вуглеводневої та іншої мінеральної сировини.

Питома вага сільського, лісового та рибного господарства у ВВП України у період з 2013 по 2022 рік відображала хвилюподібний тренд з точками зростання у 2015 і 2021 роках, але у 2022 році відбулося її зниження через воєнні дії. Так у 2013 році даний показник становив 8,8%, у 2014 році — 10,2 %, у 2015 році — 12,1 % (максимальне значення за аналізований період), у 2016 році — 11,7 %, у 2017 році — 10,2 %, у 2018 році — 10,1 %, у 2019 році — 9,0 %, у 2020 році — 9,3%, у 2021 році — 10,9%, у 2022 році — 8,6%. У 2022 році порівняно з 2013 роком питома вага сільського, лісового та рибного господарства у ВВП України зменшилася на 0,2% або у 1,02 рази. У 2022 році порівняно з 2016 роком питома вага сільського, лісового та рибного господарства у ВВП України зменшилася на 3,1% або у 1,36 рази.

Схожі тренди також спостерігаються і в динаміці валової доданої вартості у добувній промисловості. Зокрема, питома вага добувної промисловості у ВВП України у період з 2013 по 2022 рік характеризувалася хвилюподібною тенденцією, але у 2022 році відбулося її зниження через широкомасштабне вторгнення на територію України російських загарбників. Так у 2013 році даний показник становив 5,5%, у 2014 році — 5,0%, у 2015 році — 4,8%, у 2016 році — 5,5%, у 2017 році — 5,9%, у 2018 році — 6,0%, у 2019 році — 5,6%, у

2020 році — 4,6%, у 2021 році — 6,4%, у 2022 році — 4,4%.

Виходячи з того, що сільське, лісове та рибне господарство, а також добувна промисловість виступають ключовими ланками сфери природокористування, мають формуватися пріоритети інвестиційно-інноваційного забезпечення. Враховуючи те, що сфера природокористування охоплює процеси господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу та охорони навколишнього природного середовища, інвестиційні потоки необхідно спрямовувати як в технології ощадливого використання природних ресурсів, так і в модернізацію мережі об'єктів природоохоронної інфраструктури, котрі упереджуватимуть еколого-деструктивний вплив сфери матеріального виробництва на природні біогеоценози. Тому у сільському, лісовому та рибному господарстві інвестиційні потоки мають спрямовуватися у запровадження нових методів та технологій землеробства, сучасних технологічних процесів переробки сільськогосподарської продукції та утилізації вторинної сільськогосподарської сировини [4], розбудову сучасної логістично-складської інфраструктури зберігання продукції переробно-харчових виробництв.

Водночас потребують належного фінансового забезпечення капітальні інвестиції у запровадження сучасних методів та технологій екологізації сільськогосподарського виробництва, зокрема застосування технологій ґрунтозахисного землеробства, використання сидератних добрив та впровадження додаткових потужностей в органічному тваринництві та органічному кормовиробництві. Також пріоритет має надаватися фінансово-інвестиційному забезпеченню впровадження інноваційних процесів як у сфері сільськогосподарського виробництва, так і у сферу переробки сільськогосподарської сировини і формування біоенергетичного сектора національного АПК. Виходячи з цих міркувань і має формуватися політика прямої державної підтримки та непрямого стимулювання активізації внутрішньо-корпоративного інвестування (сектор агрохолдингових формувань, сектор сільськогосподарських підприємств), залучення зовнішніх інвестицій в аграрну сферу та логістично-складську інфраструктуру, реалізації інвестиційних проєктів на основі угод публічно-приватного партнерства.

У добувній промисловості відбулися деструктивні процеси у зв'язку зі збройним вторгненням на територію України російських агресорів, що призвело до згорання обсягів видобутку корисних копалин та руйнації гірничо-продуктових ланцюгів. Прикметною рисою є також те, що корпоративні структури в системі гірничо-добувного бізнесу згорнули свою інвестиційну активність. Активізація інвестиційної діяльності у добувній промисловості залежить від створення належного інституційного середовища для залучення зовнішніх інвестицій, в першу чергу інвестицій транснаціональних корпорацій, котрі спеціалізуються на видобутку корисних копалин, в першу чергу, видобутку вуглеводневої сировини та гірничо-рудних ресурсів. У той же час, виходячи з вимог нової природоохоронної архітектури, необхідно інвестувати проєкти екологічного реінжинірингу територій, де здійснювався видобуток корисних копалин. Такого роду екологічні інвестиції можуть бути

профінансовані як за рахунок коштів вітчизняних суб'єктів добувної промисловості і спеціальних публічних екологічних фондів, так і за рахунок підприємницьких структур-нерезидентів та глобальних екологічних фондів.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Сфера природокористування в умовах окупації частини території та руйнації виробничо-технічної бази комплексу галузей важкої індустрії набула більшої вагомості у забезпеченні прийнятних темпів соціально-економічного піднесення країни в цілому та окремих територій. Ключовими секторами сфери природокористування в Україні є сільське, лісове, рибне господарство та добувна промисловість. В останні десятиліття саме нарощення обсягів експортно-орієнтованої сільськогосподарської продукції сформувало передумови для суттєвого підвищення рівня капіталізації аграрного сектора та підвищення його значимості у системі суспільного відтворення. Зростання цін на деревину в останні роки забезпечило приріст рівня прибутковості лісового господарства. Також сектор державних лісових господарств почав ефективніше працювати в тому числі і за рахунок підвищення рівня комплексності використання лісоресурсного потенціалу. Водночас у добувній промисловості внаслідок збройного вторгнення російських загарбників на територію України скоротилися обсяги видобутку корисних копалин та зменшилися обсяги первинної переробки гірничо-рудної сировини. Виходячи з названих трендів і має формуватися державна політика інвестиційно-інноваційного забезпечення модернізації сфери природокористування, зокрема через узаконення додаткових інструментів стимулювання внутрішньо-корпоративного інвестування, реалізації інноваційних проєктів на основі реалізації угод публічно-приватного партнерства, залучення іноземних інвестицій.

Література:

1. Данилишин Б.М., Хвесик М.А., Голян В.А. Економіка природокористування. Підручник. Київ. "Кондор", 2009. 465 с.
2. Дейнеко Л.В., Кушніренко О.М., Ципліцька О.О., Гахович Н.Г. Наслідки повномасштабної воєнної агресії РФ для української промисловості. Економіка України. 2022. № 5 (726). С. 3—25.
3. Економіка регіонів України в умовах війни: ризики та напрямки забезпечення стійкості. Науково-аналітичне видання. Наук. ред. І.З. Сторонянська; ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України". Львів, 2022. 70 с.
4. Медінська Н.В. Економічний механізм ресурсозбереження та енергоефективного природокористування в умовах децентралізації: зміст та компонентна структура. Економіка та держава. 2022. № 6. С. 81—85.
5. Пічкурова З.В. Ризики та загрози війни в Україні для світової економіки. Трансформація національної, закордонної моделей економічного розвитку та законодавства в умовах воєнного часу: матеріали III міжнародної науково-практичної конференції. 27—29 червня 2022 року, м. Луцьк. 2022. С. 311—314.

6. Руденко В.П. Географія природно-ресурсного потенціалу України. У 3-х частинах. Підручник. К. ВД "К.-М. Академія". Чернівці. Зелена Буковина, 1999. 568 с.

7. Чалюк Ю.О. Глобальні соціально-економічні наслідки російсько-української війни. Економіка та суспільство. 2022. № 37. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1224/1179>.

8. Шевчук В.Я., Рогожин Л.Н. Основи інвестиційного менеджменту. К. 1997. 352 с.

9. Якушик І.Д. Економіко-екологічні проблеми удосконалення природокористування в агропромисловому комплексі. Автореферат дис.... доктора екон. наук: 08.08.01. НАН України, Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України, Київ. 1998. 32 с.

References

1. Danylyshyn, B.M. Khvesyk, M.A. and Holian, V.A. (2009), *Ekonomika pryrodokorystuvannya* [Economics of nature use], Kondor, Kyiv, Ukraine.
2. Deyneko, L.V. Kushnirenko, O.M. Tsyplits'ka, O.O. and Hakhovych N.H. (2022), "Consequences of full-scale military aggression of the Russian Federation for Ukrainian industry", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 5 (726), pp. 3—25.
3. Storonians'ka, I.Z. (2022), *Ekonomika rehioniv Ukrainy v umovakh viyny: ryzyky ta napriamky zabezpechennia stiykosti* [The economy of the regions of Ukraine in the conditions of war: risks and directions for ensuring stability], DU "Instytut rehional'nykh doslidzhen' imeni M.I. Dolishn'oho NAN Ukrainy", L'viv, Ukraine.
4. Medyns'ka, N.V. (2022), "The economic mechanism of resource conservation and energy-efficient nature use in conditions of decentralization: content and component structure", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 6, pp. 81—85.
5. Pichkurova, Z.V. (2022), "Risks and threats of the war in Ukraine for the world economy", *Transformatsiia natsional'noi, zakordonnoi modeley ekonomichnoho rozvytku ta zakonodavstva v umovakh voiennoho chasu: materialy III mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* [Transformation of national and foreign models of economic development and legislation in wartime conditions: materials of the 3rd International Scientific and Practical Conference], Luts'k, Ukraine, pp. 311—314.
6. Rudenko, V.P. (1999), *Neohrafiia pryrodno-resursnoho potentsialu Ukrainy. U 3-kh chastynakh* [Geography of Ukraine's natural resource potential. In 3 parts], "K.-M. Akademiia". Zelena Bukovyna, Chernivtsi, Ukraine.
7. Chaliuk, Yu.O. (2022), "Global socio-economic implications of the Russia-Ukraine war", *Ekonomika ta suspil'stvo*, vol.37, available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1224/1179> (Accessed 10 May 2024).
8. Shevchuk, V.Ya. and Rohozhyn, L.N. (1997), *Osnovy investytsijnoho menedzhmentu* [Fundamentals of investment management], Kyiv, Ukraine.
9. Yakushyk, I.D. (1998), "Economic and ecological problems of improving nature management in the agro-industrial complex", Abstract of Doctor dissertation, Economy, NAN Ukrainy, Rada po vyvchenniu produktyvnykh syl Ukrainy NAN Ukrainy, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 21.05.2024 р.